RG 263 CIA

RAOUL WALLENBERG FILE

Folder 7

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

Poor Print Quality
PLS VIEW in GC 52

FICHE # 7

55

201-005925

FROM 9 Oct 65

THRU 19 NOV 65

This document has been approved for release through the MKULTRA PROGRAM of the Central Intelligence Agency.

Date Nov 12 1993

HRP 93-6

NOTE

THIS DOSSIER MAY NOT BE COMPLETE. A LISTING OF ALL CS MATERIAL PROCESSED FOR THIS FILE MAY BE OBTAINED FROM OG/CFS.

THIS MICROFO
IS
SECRET

FORM 10-74 3293 USE PREVIOUS EDITIONS

(13-21)

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

DISPATCH

CLASSIFICATION: SECRET

PROCESSING ACTION
- MARKED FOR INDEXING
- NO INDEXING REQUIRED
- ONLY QUALIFIED DESK CAN JUDGE INDEXING
- MICROFILM

TO: Chief, WE

INFO.:

FROM: [redacted]

SUBJECT: Government White Paper on The Wallenberg Affair

ACTION REQUIRED - REFERENCES

Action: FYI

The attachments listed below on the subject of the Wallenberg affair are forwarded for Headquarters' information:

1. Embassy dispatch A-210, September 24, 1965
2. Embassy dispatch A-222, October 4, 1965
3. Swedish White Paper on the Wallenberg Affair.

[redacted]

3 Atts. HW
as stated

Distribution:
3 - Headquarters w/atts.
2 - [redacted]

CROSS REFERENCE TO:

DISPATCH SYMBOL AND NUMBER: [redacted]

DATE: 9 October 1965

CLASSIFICATION: SECRET

HQS FILE NUMBER: [redacted]

2

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

A-210 LIMITED OFFICIAL USE

Department of State

INFO: GOTEBORG, REYKJAVIK, OSLO, HELSINKI, COPENHAGEN, MOSCOW.

Amembassy STOCKHOLM September 24, 1965.

Statement by Prime Minister on WALLENBERG Affair

SUMMARY

The recently released Swedish White Paper on the case of Raoul WALLENBERG is a surprisingly strong effort to put pressure on the Soviets to be more cooperative in the matter. The White Paper also needs to be seen in the domestic political context as an attempt by the Government to reply to opposition criticism that it has not been active enough in pursuing the question with the USSR. While the Wallenberg affair will continue to be a definite irritant in Swedish-Soviet relations, it will not affect the operation of Swedish neutrality policy.

There is enclosed an Embassy translation of a statement made by Prime Minister Tage ERLANDER on September 16 on the occasion of the release of the Swedish Government's White Paper on the case of Raoul Wallenberg, the Swedish diplomat who disappeared in Hungary in 1944 during the Soviet advance into that country. The White Paper released to the press comprises three sections: the Prime Minister's statement enclosed with this airgram, a chronological recitation of the history of the Wallenberg affair, and a series of documents bearing upon the subject, such as letters from Erlander to KHRUSHCHEV and KOSYGIN. The chronological account, together with the documentation (both of which are rather long), will be submitted separately as soon as the Embassy has been able to complete the translations.

LIMITED OFFICIAL USE

POL:GEAndrews Charge D'Cameron, Jr.

3

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

The Wallenberg case has been the most persistent issue of contention between Sweden and the USSR since the war. In addition, it has been a domestic political issue in Sweden. The bourgeois opposition has criticized the Social Democratic Government for not doing enough to clear up the mystery, and has urged the Government to make public the evidence available to it showing that Wallenberg was alive after August 1947, the date on which he is alleged by the Soviets to have died in Ljubljanka prison. The Government resisted these pressures on the grounds that to release the information would antagonize the Soviets and thereby reduce the chances of obtaining Wallenberg's release if he were actually still alive.

After the visit of KHRUSHCHEV to Sweden in June 1964, and during the campaign before the elections in September of that year, there was continued agitation by the bourgeois opposition for the Government to issue a White Paper which would put public pressure on the Soviets to be more cooperative and forthcoming in their investigations in the Wallenberg case. The Embassy was informed confidentially at the time that Khrushchev in his talks with Erlander last June was extremely unreasonable and obdurate, and was very annoyed at Erlander's persistence in the matter. However, the Government still refused to agree to opposition demands for the release of its confidential documents, feeling that the time was not yet ripe, and that further efforts should be made with the Soviets behind the scenes. Subsequently, (which has only just been revealed through the publication of the White Paper), Prime Minister Erlander wrote to Premier Kosygin on the subject on February 11, 1965 (receiving a negative reply from the Soviet Ambassador in Stockholm). During Erlander's visit to the Soviet Union in June of this year, he again took up the Wallenberg case with Kosygin but without any result. It was at the conclusion of this trip apparently that Erlander decided to accede to the proposal of a White Paper, and rumors to this effect appeared in the press in July.

When the Government actually did issue its White Paper, three months later, the leaders of the opposition were not given an opportunity to study it ahead of time, but were presented with copies of it in a meeting of the Foreign Relations Council just a couple of hours before its release to the press. By releasing the White Paper in this fashion without prior consultation with the opposition, Erlander presumably intended to forestall any future opposition claim that the Government had acted upon the advice of the opposition.

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

as well as to stress to the Soviet Union that the White Paper represents a considered step by the Government, acting upon its own initiative. The opposition leaders on the Council protested this mode of operation and refused to give their assent to the White Paper (on the theory that there might be additional documentation which should have been included in it), and requested that the Government make available to them the entire file on Wallenberg. Prime Minister Erlander has replied that the opposition is welcome to examine the Government's voluminous dossier on the case. There is another meeting of the Foreign Relations Council scheduled for October 1, at which time the opposition will probably express its satisfaction with the White Paper. In fact, the opposition press has been practically unanimous in commending Erlander for having pursued the case with such tenacity through the years, despite Soviet denials. However, the opposition will presumably insist that the Wallenberg affair not be shelved and that Sweden continue to make strenuous efforts to clarify the matter.

The White Paper contained one sensational new piece of evidence in the form of a statement by a respected and internationally known Swedish doctor, Professor Nanna SVARTZ, who said that while on a visit to Moscow in January 1961 she had learned from a Soviet professor that Wallenberg was then still alive but confined to a mental institution. This information was immediately communicated by Professor Svartz to Prime Minister Erlander and it has formed the basis for a series of Swedish representations to the Soviets ever since, although the information was subsequently retracted by Professor Svartz's informant under what appeared to be pressure from Soviet officials.

As for Erlander's statement itself, it is a surprisingly strong condemnation of Soviet behaviour, as can be seen from the following excerpts:

> "The fate of Raoul Wallenberg has deeply engaged Swedish opinion. We have sought to convince the Soviet leadership of the extraordinary seriousness with which Swedish quarters look upon this question. An essential part of our negotiations with the Soviet leaders during this time has come to concern the Wallenberg case. Unfortunately, the result has been negative. The Soviet leaders firmly assert that Raoul Wallenberg is not in the Soviet Union -- either in prison, in hospital, or (one more also)... We have not achieved the result we have sought. Today, we make public our account... In a democratic country, the individual citizen should be able to rest assured that the community will spare no

5

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

efforts for his protection. As long as there is a possibility, this effort must continue and be pursued. In its effort to find a solution to the Wallenberg case, the Government has felt the support of a unanimous Swedish opinion."

Conclusion:

The Government's White Paper, including Erlander's statement, represents an effort to put public pressure on the Soviets, while at the same time seeking to avoid giving undue offense. However, it is in effect also an admission of despair on the part of the Government that there can be a successful resolution of the Wallenberg case. In a sense, it is more of a gesture towards Swedish public opinion. However, Erlander specifically stated that "as long as there is a possibility, this effort must continue and be pursued", so the case is not considered to be publicly closed, and will continue to be an irritant between Sweden and the USSR. Nevertheless, it should be remembered that whatever the frictions in Swedish-Soviet relations engendered by the Wallenberg affair, the Social Democratic Government is highly unlikely to let them affect its concept of Sweden's neutral and non-aligned role in the East-West conflict.

For the Charge d'Affaires ad interim

George R. Andrews
Second Secretary of Embassy

6

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

PRIME MINISTER ERLANDER'S STATEMENT OF SEPTEMBER 16, 1965.

(In connection with release of the Government's White Paper)

The fate of Raoul WALLENBERG has deeply engaged Swedish opinion. He was arrested and carried away by a foreign Power while in diplomatic service for Sweden. His heroic achievements to save Hungarian Jews from brutal persecutions by German and Hungarian Nazis have aroused deep admiration and affection. We have had proof that he was in prison in the Soviet Union. This is the background for the intensive Swedish efforts to find out his whereabouts and have him sent home.

In 1957, the Foreign Ministry made public an exhaustive collection of documents concerning Raoul Wallenberg, together with commentaries concerning his captivity in the Soviet Union. Allow me to make a short recapitulation.

In March 1944, after the German troops had marched into Hungary, a Swedish relief action was started for the Hungarian Jews. Raoul Wallenberg was assigned to the Legation in Budapest in July 1944 to lead the relief action under the direct supervision of the Chief of Mission, Minister DANIELSSON. He carried a Swedish diplomatic passport and enjoyed diplomatic immunity. He worked untiringly, with his own life at stake, to save Jews from Nazi persecution. He saved human lives by the thousands.

By the middle of January 1945, that part of Budapest where the Jews protected through the Swedish relief action were living fell in the hands of the Soviet troops. On January 16, the Soviet Foreign Ministry advised that Wallenberg was under the protection of the Russian troops.

The earlier White Paper /1957/ contains detailed material on all the Swedish démarches which were made at that time and during the years to follow, to clarify Wallenberg's whereabouts and to have him transferred to Sweden. They were all fruitless. I wish to recall in particular that the Soviet Government in August 1947 informed us that as a result of a careful investigation it had been established that Wallenberg was not in the Soviet Union and that he was unknown to the Soviet authorities.

Between 1947 and 1951 no essentially new facts in the

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

Wallenberg affair reached the Swedish Foreign Ministry. But in so far as foreign prisoners began to be sent home from the Soviet Union there appeared definite reports about Wallenberg being held in prison in Moscow. This prompted a new long series of Swedish demarches, similarly without result. In April 1956, Minister of the Interior Gunnar HEDLUND and I visited the Soviet Union. We had then the opportunity to present directly to the Soviet Union's Government an exhaustive account of the Swedish views. As a matter of fact, the talks primarily centered on the Wallenberg case. At the end of our talks, the representatives of the Soviet Government -- including BULGANIN, KHRUSHCHEV and MOLOTOV -- promised that a new extensive investigation concerning Wallenberg's fate would be made because of the evidence which had been collected and presented by Sweden.

On February 6, 1957, came the Russian reply. Its implication was as follows: in the course of the extensive Soviet investigations a document had been found according to which Raoul Wallenberg had died in the Ljubljanskaja Prison in Moscow on July 17, 1947. This had been told by the head of the health service in the prison, SMOLTSOV, to the chief of the Soviet security service, ABAKUMOV. The latter, it was stated in the Russian reply, had previously supplied the Soviet Foreign Ministry with false information. Abakumov was executed in connection with the purge within the Security Police following STALIN's death.

The Swedish Government's reaction to this reply was that it seemed difficult to believe that all documentation concerning Wallenberg's stay in Soviet prisons other than the document mentioned would be extinct. The Swedish Government reserved the right to submit any further material concerning Wallenberg that could be of importance for a continued investigation in the Soviet Union.

During the years which have followed since then, we have pursued our search and our efforts. We have left no trace unexplored, however vague it may have seemed. We have seized upon every opportunity to bring up the question, through diplomatic channels or by personal contacts. Intensive checking of all material and thorough internal considerations have taken place all the time.

The collection of documents now being published aims at providing a comprehensive picture of what has happened since the earlier White Paper was published. Thus, it contains

8

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

the texts of the notes exchanged with the Soviet Union since 1957. It accounts for the various conversations which we have had with members of the Soviet Government during this period, particularly my talks with Khrushchev in the summer of 1964 and with KOSYGIN in June of this year. Furthermore, the White Paper contains material about the testimonies on which we have founded our representations in recent years. These testimonies refer to two different periods of time.

First, it concerns the reports that Wallenberg during the 1950's had been in prison in Vladimir. We have sought to make contact with the prisoners of war returning from the Soviet Union who could be expected to have been in Vladimir during this period. All of the information obtained from them which could be placed in direct or indirect connection with Raoul Wallenberg has been the subject of testing. A collective judgment of the weight of this information was made in 1959 by Justices of the Supreme Court GYLLENSWÄRD and SANTESSON. Their pronouncement, which is included in the material now presented, is to the effect that in their opinion, and under Swedish law, the investigation at hand, although not containing full evidence in this respect, must be held as making likely that Wallenberg was alive at least during the early 1950's and that he was then in prison in Vladimir.

Second, the White Paper contains [new] testimony which appeared in January 1961. Professor Nanna SVARTZ on a visit to Moscow had a conversation about Raoul Wallenberg with a prominent Soviet scientist. According to her testimony, the latter on her direct question then made a statement to the effect that Wallenberg was still alive. Professor Svartz has written a separate account, which forms part of the White Paper, about this statement and about her subsequent contacts with the Soviet scientist.

These testimonies have formed the basis for our recurring representations to the Soviet Government. We have concentrated our efforts to the opportunities when there have been possibilities for contact on the highest level. For an initiative from the highest quarters in the Soviet Union has seemed to be the absolute prerequisite for achieving clarity about the fate of Wallenberg and for having him returned to Sweden. During these contacts we have accounted for our material and for our views. We have sought to convince the Soviet leadership of the extraordinary seriousness with which Swedish quarters look upon this question.

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

An essential part of our negotiations with the Soviet leaders during this time has come to concern the Wallenberg case.

Unfortunately, the result has been negative. The Soviet leaders firmly assert that Raoul Wallenberg is not in the Soviet Union -- either in prison, in hospital, or somewhere else. They persist that no material whatsoever exists concerning Wallenberg over and beyond the brief notation about his death in 1947 which we were told about in the Soviet reply of 1957. Repeated new investigations are said to have been made because of our representations, but no new material whatsoever has been uncovered. It is being stated that Wallenberg was never in Vladimir and that the statements by the Soviet scientist to Professor Svartz have been misinterpreted. It is being held forth that there is no reason whatsoever why the Soviet Union should detain Wallenberg, in whatever condition he may be, and reference is being made in this connection to all of the prisoners of war and others who have been allowed to return from the Soviet Union in recent years. The Russians express their regret about Raoul Wallenberg's fate, and call to mind in this connection all of the tragedies which followed in the wake of the war.

We have not achieved the result we have sought. Today, we make public our account.

All of the efforts made by Sweden in this case have naturally been motivated by Raoul Wallenberg's contribution to relieve suffering people and by consideration for his family. But this engagement and these efforts also have a wider aspect. In a democratic country, the individual citizen should be able to rest assured that the community will spare no efforts for his protection. As long as there is a possibility, this effort must continue and be pursued. In its effort to find a solution to the Wallenberg case, the Government has felt the support of a unanimous Swedish opinion.

Translation: Nils Moller.

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

KUNGL. UTRIKESDEPARTEMENTET

Raoul Wallenberg

DOKUMENTSAMLING

RÖRANDE EFTERFORSKNINGARNA

EFTER ÅR 1957

STOCKHOLM 1965

A+I to OSD T 1702

11

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

AKTSTYCKEN
UTGIVNA AV KUNGL. UTRIKESDEPARTEMENTET

Ny serie II:16

RAOUL WALLENBERG

DOKUMENTSAMLING
RÖRANDE EFTERFORSKNINGARNA
EFTER ÅR 1957

STOCKHOLM 1965

12

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning 5

Anförande av statsminister Tage Erlander den 16 september 1965 7

Redogörelse för efterforskningarna jämte bilagor 11

Redogörelse av professor Nanna Svartz 37

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

INLEDNING

År 1957 publicerade utrikesdepartementet en dokumentsamling jämte kommentarer rörande Raoul Wallenbergs fångenskap i Sovjetunionen (Aktstycken utgivna av Kungl. Utrikesdepartementet, Ny serie II: 9). Den föreliggande volymen i samma serie omfattar dokumentation rörande efterforskningarna efter 1957. Den inleds med texten till ett anförande, hållet av statsminister Tage Erlander i anslutning till offentliggörandet av materialet från efterforskningarna. Detta material redovisas i den därefter införda redogörelsen jämte bilagor. Vidare ingår en särskild redogörelse av professor Nanna Svartz för de kontakter hon haft i Sovjetunionen i Wallenberg-ärendet.

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

Anförande av statsminister Tage Erlander
den 16 september 1965

Raoul Wallenbergs öde har starkt engagerat svensk opinion. Han blev fängslad och bortförd av främmande makt under utövande av diplomatisk tjänst för Sverige. Hans hjältemodiga insatser för att rädda ungerska judar undan de tyska och ungerska nazisternas brutala förföljelser har väckt djup beundran och tillgivenhet. Vi har haft visshet om att han befunnit sig i fängelse i Sovjetunionen. Detta är bakgrunden till de intensiva ansträngningarna från svensk sida att utröna hans vistelseort och få honom hemsänd.

År 1957 framlade utrikesdepartementet en utförlig dokumentsamling rörande Raoul Wallenberg jämte kommentarer rörande hans fångenskap i Sovjetunionen. Låt mig göra en kort återblick.

I mars 1944, sedan de tyska trupperna marscherat in i Ungern, inleddes en svensk hjälpaktion för de ungerska judarna. Raoul Wallenberg sändes till beskickningen i Budapest i juli 1944 för att närmast under beskickningschefen, envoyén Danielsson, leda hjälpaktionen. Han hade svenskt diplomatpass och åtnjöt diplomatisk immunitet. Outtröttligt arbetade han med fara för eget liv för att rädda judar undan nazisternas förföljelse. Han räddade människoliv i tusental.

I mitten av januari 1945 föll den del av Budapest, där de genom den svenska hjälpaktionen skyddade judarna bodde, i sovjettruppernas händer. Den 16 januari meddelade sovjetiska utrikesministeriet, att Wallenberg befann sig under de ryska truppernas beskydd.

Den förra vitboken innehåller ett utförligt material om alla de svenska démarcher som gjordes vid denna tid och åren därefter för att klarlägga Wallenbergs uppehållsort och få honom överförd till Sverige. De blev samtliga resultatlösa. Jag vill särskilt erinra om att sovjetregeringen i augusti 1947 meddelade, att som resultat av en noggrann undersökning hade fastställts, att Wallenberg inte fanns i Sovjetunionen och att han var okänd för de sovjetryska myndigheterna.

Mellan 1947 och 1951 ingick inte till svenska utrikesdepartementet några väsentliga nya fakta i Wallenberg-ärendet. Men allteftersom ut-

15

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

ländska fångar började sändas hem från Sovjetunionen, framkom bestämda uppgifter om att Wallenberg hölls i fängsligt förvar i Moskva. Detta föranledde en ny lång serie svenska démarcher, likaledes utan resultat. I april 1956 besökte jag och inrikesminister Gunnar Hedlund Sovjetunionen. Vi hade därvid tillfälle att direkt till den sovjetiska regeringen lämna en utförlig redogörelse för de svenska synpunkterna. I själva verket kom överläggningarna att i första rummet kretsa kring Wallenberg-ärendet. Vid slutet av samtalen lovade sovjetregeringens representanter — bl. a. herrar Bulganin, Chrustjov och Molotov — att en ny omfattande utredning rörande Wallenbergs öde skulle företagas med anledning av det bevismaterial som insamlats och framlagts från svensk sida.

Den 6 februari 1957 kom det ryska beskedet. Dess innebörd var följande: under de omfattande sovjetiska undersökningarna hade man påträffat ett dokument, enligt vilket Raoul Wallenberg skulle ha avlidit i Ljubljanskaja-fängelset i Moskva den 17 juli 1947. Detta hade meddelats av chefen för sjukvårdstjänsten i fängelset Smoltsov till chefen för den ryska säkerhetstjänsten Abakumov. Den sistnämnde hade, framhöll man i det ryska beskedet, tidigare lämnat det sovjetiska utrikesministeriet oriktiga upplysningar. Abakumov avrättades i samband med upprensningarna inom säkerhetspolisen efter Stalins död.

Den svenska regeringens reaktion på detta besked gick ut på att det syntes svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än det omnämnda dokumentet skulle vara utplånad. Svenska regeringen förbehöll sig att överlämna det ytterligare material rörande Wallenberg som kunde vara av betydelse för ett fortsatt undersökningsarbete i Sovjetunionen.

Under de år som förflutit sedan dess har vi fullföljt våra efterforskningar och ansträngningar. Vi har inte lämnat något spår oprövat, hur svagt det än må ha synts. Vi har begagnat alla tillfällen att på diplomatisk väg eller genom personliga kontakter ta upp frågan. En intensiv prövning av allt material och ingående interna överväganden har hela tiden ägt rum.

Den dokumentsamling som nu offentliggöres avser att ge en samlad bild av vad som förekommit sedan den föregående vitboken publicerades. Den innehåller sålunda texterna till de noteväxlingar som ägt rum med sovjetregeringen sedan 1957. Den redovisar de olika samtal som vi haft med medlemmar av sovjetregeringen under denna tid, framför allt mina samtal med Chrustjov sommaren 1964 och med Kosygin i

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

juni i år. Vitboken innehåller dessutom material angående de vittnesmål som vi byggt våra framställningar på under de senaste åren. Dessa vittnesmål hänför sig till två olika tidpunkter.

För det första gäller det uppgifterna om att Wallenberg under 1950-talet skulle ha befunnit sig i fängelse i Vladimir. Vi har sökt nå kontakt med de från Sovjetunionen hemvändande krigsfångar, som kunde tänkas ha befunnit sig i Vladimir under denna tid. Alla de uppgifter, som därvid framkommit och som kunnat sättas i direkt eller indirekt samband med Raoul Wallenberg, har varit föremål för prövning. En samlad bedömning av dessa uppgifters bärkraft gjordes år 1959 av f. d. justitieråden Gyllenswärd och Santesson. Yttrandet, som ingår i det framlagda materialet, går ut på att enligt deras mening måste efter svensk rätt den föreliggande utredningen, ehuru den icke innefattar full bevisning i förevarande hänseende, anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

För det andra ingår i vitboken ett vittnesmål som framkom på nyåret 1961. Professor Nanna Svartz hade vid ett besök i Moskva ett samtal om Raoul Wallenberg med en framstående sovjetisk vetenskapsman. Enligt hennes utsaga gjorde denne därvid på hennes direkta förfrågan uttalanden som innebar, att Wallenberg alltjämt skulle vara i livet. Professor Svartz har skrivit en särskild redogörelse, som ingår i vitboken, om detta uttalande och om sina senare kontakter med den sovjetiske vetenskapsmannen.

Dessa vittnesmål har bildat grundvalen för våra återkommande framställningar till sovjetregeringen. Vi har koncentrerat ansträngningarna till de tillfällen då möjligheter erbjudit sig till kontakter på högsta nivå. Ett initiativ från allra högsta håll i Sovjetunionen har nämligen fått sig som den oundgängliga förutsättningen att nå klarhet om Wallenbergs öde och få honom återförd till Sverige. Vi har vid dessa kontakter redovisat vårt material och våra synpunkter. Vi har sökt överlyga Sovjetunionens ledning om det utomordentliga allvar, med vilket man från svensk sida betraktar denna fråga. En väsentlig del av våra överläggningar med sovjetledarna under denna tid har kommit att gälla fallet Wallenberg.

Resultatet har tyvärr blivit negativt. Sovjetledningen hävdar bestämt, att Raoul Wallenberg inte finns i Sovjetunionen — varken i fängelse, på sjukhus eller på någon annan plats. Den vidhåller, att intet som helst material finns angående Wallenberg utöver den korta anteckning om hans död år 1947 som vi fick del av i det ryska beske-

17

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

det år 1957. Man säger sig ha vidtagit upprepade nya undersökningar med anledning av våra framställningar, men intet som helst nytt material har därvid framkommit. Man förklarar, att Wallenberg aldrig funnits i Vladimir och att den sovjetiske vetenskapsmannens uttalanden till professor Svartz missuppfattats. Man framhåller, att det inte finns något som helst skäl, varför Sovjetunionen skulle kvarhålla Wallenberg, i vilket tillstånd han än måtte befinna sig, och hänvisar därvid till alla de krigsfångar och andra som fått återvända från Sovjetunionen under senare år. Man uttrycker sitt beklagande över Raoul Wallenbergs öde och för därvid i erinran alla de tragedier som följde i krigets spår.

Vi har inte nått det resultat som vi eftersträvat. Vi lägger idag fram vår redovisning för offentligheten.

Alla de ansträngningar som från svensk sida gjorts i denna sak har varit självklart motiverade av Raoul Wallenbergs insats för att hjälpa lidande människor och av hänsynen till hans familj. Men detta engagemang och dessa ansträngningar har också en vidare aspekt. I ett demokratiskt land skall den enskilde medborgaren kunna lita på att samhället inte sparar några ansträngningar till hans skydd. Så länge möjlighet finns, måste denna strävan fortsätta och fullföljas. Regeringen har i sin strävan att nå en lösning av fallet Wallenberg känt stödet av en enhällig svensk opinion.

18.

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

Redogörelse för efterforskningarna jämte bilagor

1. År 1957 publicerade utrikesdepartementet en dokumentsamling jämte kommentarer rörande Raoul Wallenbergs fångenskap i Sovjetunionen (Aktstycken utgivna av Kungl. Utrikesdepartementet. Ny serie. H: 9). Offentliggörandet av materialet skedde, sedan det besked i ärendet ingått som utlovats från sovjetisk sida vid statsminister Erlanders och utrikesminister Hedlunds besök i Moskva månadsskiftet mars–april 1956. Beskedet, som mottogs i form av ett memorandum den 6 februari 1957, innebar i huvudsak, att Sovjetunionens regering med anledning av ett påträffat dokument från Ljubljanskaja-fängelset i Moskva ansåg dels att det fanns grund betrakta detta dokument som hänförande sig till Wallenberg, dels att av dokumentets innehåll den slutsatsen borde dras, att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset i juli 1947.

2. Med anledning av sovjetregeringens memorandum av den 6 februari 1957 överlämnades den 19 februari 1957 en svensk svarsnote, vari bland annat förklarades, att svensk opinion med rätta var upprörd över vad som förekommit i ärendet. Den svenska regeringen hade svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport som omnämnts i sovjetregeringens memorandum skulle vara helt utplånad. Regeringen förväntade sig därför, att om ytterligare material skulle framkomma i Sovjetunionen, som kunde klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta skulle delgivas det svenska utrikesdepartementet. Den svenska regeringen förbehöll sig å sin sida att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av den svenska regeringen bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

3. Den svenska noten den 19 februari 1957 besvarades från sovjetisk sida med en note den 17 april 1957, som överlämnades av vice utrikesminister Zacharov till Sveriges t. f. chargé d'affaires i Moskva. I svars-

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

noten meddelades, att i Sovjetunionens memorandum den 6 februari 1957 alla upplysningar framlagts, vilka erhållits som resultat av en omsorgsfull och allsidig undersökning, verkställd av vederbörande sovjetiska organ om Wallenberg. Det framhölls även att den sovjetiska regeringen tyvärr icke förfogade över några som helst ytterligare upplysningar. Svarsnotens innehåll offentliggjordes i ett pressmeddelande den 23 april 1957.

4. För den svenska regeringen stod det klart, att även i fortsättningen alla existerande eller nya spår måste prövas. De fortsatta efterforskningarna, vilka bedrevs med samma noggrannhet och efter samma principer som de tidigare undersökningarna om Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna, pekade mot att Wallenberg någon gång efter år 1947 överförts till fängelset i Vladimir, beläget nordost om Moskva. I början av 1959 hade arbetet på det nya bevismaterialets insamling hunnit så långt, att underlag fanns för en ny framställning av den svenska regeringen. Denna fick formen av en note, som överlämnades av ambassadören Sohlman till vice utrikesminister Zacharov den 9 februari 1959 (*bilaga A*). I noten erinras inledningsvis om att svenska regeringen i sin note den 19 februari 1957 förbehållit sig att till Sovjetunionens regering ställa ytterligare material till förfogande. De svenska myndigheterna hade fortsatt att pröva alla spår som hade avseende på Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen. Därvid hade till de svenska myndigheternas kännedom kommit ett flertal utsagor av från sovjetisk fångenskap återvända personer av innebörd att Wallenberg efter år 1947 överförts till fängelset i Vladimir. Dessa av varandra oberoende utsagor hade alla erhållits vid direkt kontakt mellan vederbörande och representanter för svenska myndigheter. Noten utmynnade i en anhållan att sovjetregeringen måtte företa en skyndsam undersökning i syfte att fastställa om Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset.

5. Det sovjetiska svaret på denna framställning mottogs den 6 mars 1959 (*bilaga B*). I svaret meddelades, att i sovjetregeringens memorandum den 6 februari 1957 alla de informationer rörande Wallenberg samlats, vilka erhållits som resultat av en noggrann och allsidig kontroll och vilka ledde till slutsatsen att Wallenberg avlidit i juli 1947. Svaret avslutades med förklaringen, att en förnyad undersökning, som företagits i enlighet med svenska regeringens önskan, icke bringat i dagen några nya uppgifter i frågan. De i den svenska noten omnämn-

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

bergs fängelsevistelse i Sovjetunionen, som verkställts av f. d. justitieråden Eklund och Lind. Justitierådens arbete ledde till ett skriftligt uttalande, som överlämnades till den sovjetiska ambassaden i Stockholm den 10 mars 1956 såsom en del av det material som från svensk sida vid denna tidpunkt ställdes till de sovjetiska myndigheternas förfogande. En motsvarande granskning beträffande det material, som framkommit till stöd för att Wallenberg befunnit sig i Sovjetunionen efter juli 1947 och därvid vistats i fängelse i Vladimir, genomfördes på departementets uppdrag av f. d. justitieråden Gyllenswärd och Santesson. De uttalade i yttrande den 25 april 1960, att enligt deras mening måste efter svensk rätt den föreliggande utredningen, ehuru icke innefattande full bevisning i förevarande hänseende, anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir *(bilaga G)*.

11. Under hela denna tid pågick ansträngningarna att bygga ut bevisningen som underlag för en förnyad framställning till sovjetregeringen. Ett viktigt nytt vittnesmål framkom i januari 1961 i samband med ett besök i Moskva av professor Nanna Svartz. Vid samtal med en framstående sovjetisk vetenskapsman hade hon på direkt förfrågan erhållit svaret, att denne kände till Wallenberg, som var »i mycket dåligt tillstånd» och mentalsjuk. Sedan professor Svartz' sagesman tillkallat en kollega, hade hon av denne fått rådet att sätta sig i förbindelse med den sovjetiske vice utrikesministern Semjonov – som professor Svartz sagt sig känna sedan länge – för att söka utverka att Wallenberg måtte få föras hem – »om han fortfarande är vid liv».

Professor Svartz har i en promemoria redogjort för detta samtal och för sina senare kontakter i Moskva.

12. Professor Svartz, som förgäves försökt att i Moskva personligen få träffa vice utrikesminister Semjonov, underrättade skyndsamt den svenska regeringen om det inträffade. Efter ingående överväganden i regeringen avlät statsminister Erlander ett brev direkt till ministerpresidenten Chrustjov, utmynnande i en begäran att en svensk läkare omedelbart skulle få resa ut till Moskva och tillsammans med sina sovjetiska kolleger bestämma om transportsätt, läkarvård m. m. i samband med ett överförande av Wallenberg till Sverige *(bilaga H)*. Brevet, som är daterat den 9 februari 1961, överlämnades den 25 februari 1961 av ambassadören Sohlman vid personligt företräde hos ministerpresidenten Chrustjov. Denne, som på förhand underrättats om att

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

da informationerna om Wallenbergs vistelse i Vladimir hade icke bekräftats.

Med anledning av pressförfrågningar offentliggjorde utrikesdepartementet den 28 maj 1959 en kommuniké angående noteväxlingen *(bilaga C)*.

6. Under våren och sommaren 1959 pågick förberedelserna för det sedermera inställda svarsbesöket i Sverige av ministerpresidenten Chrustjov, vilket planerats att äga rum i augusti 1959. Från svensk sida underrättades den sovjetiska ambassaden den 8 maj om att Wallenberg-ärendet skulle komma att upptagas under överläggningarna i samband med besöket.

7. Den 27 juni 1959 lämnade det sovjetiska utrikesministeriet till ambassadören Söhlman ett muntligt meddelande till svar på ett brev, som Wallenbergs moder, fru Maj von Dardel, skrivit till ministerpresidenten Chrustjov. I meddelandet hemställdes, att fru von Dardel måtte hänvisas till sovjetregeringens besked av den 6 februari 1957 *(bilaga D)*.

8. Oberoende av de avvisande sovjetiska beskeden fullföljdes den svenska framställningen av den 9 februari 1959 genom överlämnande den 17 juli 1959 av en sammanfattning av de huvudsakliga vittnesutsagor, som ingick i det svenska materialet angående Wallenbergs vistelse i Vladimir *(bilaga E)*.

9. Såsom även framgår av de under juni och juli 1959 utväxlade meddelandena innehöll den svenska pressen särskilt under maj månad 1959 ett stort antal artiklar i Wallenberg-ärendet. I samband härmed utfärdade utrikesdepartementet, såsom redan nämnts, den 28 maj 1959 en presskommuniké angående den noteväxling som ägt rum i början av året. Även under senare hälften av 1959 och början av 1960 förekom talrika artiklar i pressen, vilka föranledde förfrågningar i departementet. Den 23 januari 1960 lämnades ett nytt pressmeddelande *(bilaga F)*, vari ånyo framhölls, att de svenska myndigheterna noggrant prövade alla existerande och nytillkommande spår i Wallenberg-ärendet och att något nytt vid tillfället ej fanns att tillägga utöver vad som redovisats i pressmeddelandet den 28 maj 1959.

10. I 1957 års dokumentsamling angående Wallenberg-ärendet redovisas den granskning av då föreliggande bevismaterial om Wallen-

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

samtalet gällde Wallenberg-ärendet, förklarade omedelbart och kategoriskt, att han icke hade något nytt att tillägga till tidigare lämnad besked.

13. Professor Svartz vidtog för sin del olika ansträngningar att återknyta kontakten med sina kolleger i Moskva. Vid ett besök i Moskva i mars 1961, varvid hon på nytt sammanträffade med sin sagesman, tog hon med denne åter upp frågan om Wallenberg. Sagesmannen hävdade därvid, att professor Svartz misstolkat honom. Han förklarade, att han före samtalet i januari ej känt till Wallenberg.

Sedan någon tid gått utan att något skriftligt svar på statsminister Erlanders skrivelse mottagits, instruerades ambassadör Sohlman att i det sovjetiska utrikesministeriet uttrycka en allvarlig förväntan, att ett sådant svar snart skulle lämnas. Denna muntliga påminnelse skedde den 10 juli 1961. Från utrikesministeriets sida gjordes härvid gällande, att svar på brevet redan lämnats, vartill ambassadör Sohlman genmälde, att statsminister Erlander efter en skriftlig hänvändelse av detta slag ansåg sig ha rätt vänta sig ett skriftligt svar.

14. Under månaderna efter denna påminnelse, som icke heller ledde till något svar från sovjetisk sida, övervägdes möjligheten att via professor Svartz' sovjetiska kontakter söka vinna gehör hos den högsta sovjetledningen för de svenska framställningarna. I maj 1962 inbjöds professor Svartz till en läkarkongress i Moskva och sammanträffade därvid på nytt med sin ursprunglige sagesman. Denne avvisade dock varje meningsutbyte om Wallenberg och hänvisade till det sovjetiska utrikesministeriet.

15. I samband med den sovjetiske ambassadörens Gusevs förflyttning från Stockholm uppkallades denne den 17 augusti 1962 till statsminister Erlander och ombads att efter återkomsten till Moskva till sovjetregeringen och personligen till ministerpresidenten Chrustjov vidarebefordra ett meddelande, innehållande en enträgen vädjan om en positiv behandling av de svenska framställningarna angående Wallenberg *(bilaga 1)*. Icke heller denna nya framställning föranledde något svar från sovjetisk sida.

16. Sedan utrikesminister Nilsson av den sovjetiske utrikesministern Gromyko inbjudits att avlägga ett besök i Moskva i maj 1963, underrättade utrikesdepartementet den 17 april den sovjetiska ambassa-

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

den i Stockholm, att den svenske utrikesministern icke hade några konkreta ärenden, som han önskade ta upp under besöket, med ett undantag, nämligen frågan om Wallenbergs öde.

Vid sitt första samtal med utrikesminister Gromyko den 8 maj 1963 erinrade utrikesminister Nilsson om statsminister Erlanders framställningar och förklarade, att han önskade ta upp ärendet med ministerpresidenten Chrustjov. Utrikesminister Gromyko avrådde bestämt från en sådan åtgärd, vilken enligt hans mening måste bli helt resultatlös, eftersom ingenting nytt fanns att meddela i saken. Sedan utrikesminister Nilsson den 16 maj erhållit besked om att tid för ett sammanträffande med ministerpresidenten utsatts till påföljande dag, bekräftade han omedelbart till utrikesminister Gromyko sin tidigare deklarerade avsikt att ta upp Wallenberg-frågan med ministerpresidenten. Så skedde även vid det sammanträffande, som kom till stånd den 17 maj 1963. Utrikesminister Nilsson hänvisade därvid bl. a. till professor Svartz' utsaga och riktade en enträgen vädjan till ministerpresidenten om hjälp med att få klarhet om Wallenbergs öde. Ministerpresidenten förklarade, att både Wallenberg funnits, skulle han bli återsänts till Sverige. Han deklarerade, att han intet hade att tillägga utöver vad som tidigare meddelats från sovjetisk sida.

17. Under utrikesminister Gromykos svarsbesök i Sverige i mitten av mars 1964 ägde ett samtal rum mellan denne och statsminister Erlander, som nästan helt ägnades Wallenberg-frågan. Statsministern erinrade om ärendets stora betydelse för de svensk-sovjetiska förbindelserna och hemställde, att man å sovjetisk sida måtte göra ett ytterligare försök att spåra Wallenbergs öde med ledning av föreliggande uppgifter. Han föreslog även att ett sammanträffande skulle ordnas mellan professor Svartz och hennes sagesman för att vinna närmare klarhet om detta vittnesmål. Utrikesminister Gromyko svarade, att Wallenberg ej fanns i Sovjetunionen, att man ej hittat något ytterligare spår efter honom och att intet var att tillägga. Professor Svartz' utsagor måste bero på ett missförstånd. Vederbörande sovjetiske vetenskapsman hade kategoriskt förnekat att han uttalat sig på det sätt som påstätts. Kanske skulle han vara beredd att själv till professor Svartz avge en deklaration härom.

Någon tid efter detta samtal mottog professor Svartz ett brev från sin sagesman, daterat den 29 april 1964. I brevet förklarade denne, att han vid samtalet i januari 1964 sagt sig ingenting veta om Wallenberg, aldrig ha hört hans namn och icke ha den ringaste uppfattning

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

om han var i livet eller ej. Innehållet i brevet samt professor Svartz' bemötande i svarsbrev av den 28 maj 1964 redovisas i professor Svartz' redogörelse.

18. I en interpellation den 3 mars 1964 ställde herr Ohlin till utrikesminister Nilsson frågan, om denne ville för kammaren dels lämna en redogörelse för Wallenberg-affärens utveckling efter publiceringen av utrikesdepartementets vitbok 1957 – i den mån ej av särskilda skäl vissa uppgifter måste hemlighållas – dels upplysa om vilka åtgärder regeringen planerade att vidta för att övertyga sovjetregeringen om nödvändigheten av en mera effektiv efterforskning av Wallenberg och hans vistelseort under olika perioder efter kriget.

Utrikesministerns svar kommades i riksdagen den 3 april 1964 (*bilaga J*). I svaret framhölls bland annat, att regeringen sökt utnyttja varje lämplig möjlighet att för sovjetmyndigheterna understryka vikten av att klarhet måtte vinnas angående Wallenbergs öde. Det material som under de senaste åren framlagts för sovjetmyndigheterna och detaljerna i de framställningar som gjorts var dock icke av den karaktär att i sammanhanget kunna offentliggöras. Samtliga framställningar hade emellertid av sovjetregeringen mötts av svaret, att intet fanns att tillägga utöver vad som tidigare meddelats från sovjetisk sida. Utrikesminister Nilsson bekräftade avslutningsvis att svenska regeringen icke betraktade Wallenbergs sak som utagerad utan skulle komma att fortsätta ansträngningarna att skapa klarhet om hans öde.

19. Med anledning av ministerpresidenten Chrustjovs föreslående besök i Sverige hade ambassadör Järring den 26 maj 1964 i Moskva ett samtal med chefen för det sovjetiska utrikesministeriets skandinaviska avdelning Kovaljov. Vid samtalet framfördes ånyo det svenska önskemålet, att sovjetregeringen måtte vidtaga en förnyad undersökning i Wallenberg-ärendet. Under hänvisning till detta samtal kallades ambassadör Järring den 11 juni 1964 till vice utrikesminister Orlov och mottog därvid ett muntligt meddelande av följande innehåll.

Sovjetiska vederbörande hade genomfört den mest noggranna undersökning i Wallenberg-fallet med anledning av samtalet med Kovaljov. Resultatet av denna undersökning var detsamma som framlagts i memorandum den 6 februari 1957, i vilket omständigheterna kring Wallenbergs död 1947 meddelades. Det fanns inga som helst ytterligare omständigheter som kunde medföra något nytt i denna fråga. Uttalanden av några personer om att Wallenberg skulle ha varit i livet

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

efter 1947 berodde antingen på misstag eller också återspeglade de vissa kretsars strävanden att komplicera förbindelserna mellan Sovjetunionen och Sverige. Wallenberg hade icke efter 1947 befunnit sig i någon hälsovårdsanstalt, något fängelse eller på någon annan plats. På sovjetisk sida förelåg intet som helst tvivel om att Wallenberg avled den 17 juli 1947 i Ljubljanskaja-fängelset. Då sålunda alla möjligheter för undersökning av Wallenbergs öde redan var fullständigt uttömda, hade man på sovjetisk sida ingen grund att vidare sysselsätta sig med denna fråga. Ett återkommande till en diskussion av detta beklagansvärda faktum i det förgångna kunde endast vålla de svensk-sovjetiska förbindelserna skada.

20. Under ministerpresident Chrustjovs officiella besök i Sverige den 22–27 juni 1964 fördes Wallenberg-frågan på tal från svensk sida vid flera tillfällen. Huvuddiskussionen ägde rum under ett enskilt sammanträffande mellan statsminister Erlander och ministerpresident Chrustjov, i närvaro av utrikesminister Nilsson och statsrådet Palme, omedelbart efter regeringsöverläggningarna den 23 juni 1964.

Statsminister Erlander underströk den stora vikt man från svensk sida fäste vid Wallenberg-frågan och framhöll nödvändigheten att äntligen bringa klarhet i en utestående fråga för att därmed skapa bättre förbindelser mellan de båda länderna.

Statsministern redovisade därefter professor Svartz' vittnesmål och underströk det stora förtroende han personligen hyste för henne. Den svenska regeringen var medveten om att den sovjetiske vetenskapsmannen gjort gällande att ett missförstånd uppkommit. Då det alltså förelåg två motstridiga uppfattningar om vad som förekommit, var det angeläget att ordna ett sammanträffande mellan de båda vetenskapsmännen för att söka vinna klarhet.

Ministerpresident Chrustjov reagerade med en förklaring, att han icke hade kunnat föreställa sig att Wallenberg-frågan ånyo skulle tagas upp av den svenska regeringen. Han förklarade, att Wallenberg icke fanns i Sovjetunionen. Detta hade han redan med skärpa sagt ifrån till ambassadören Sohlman. Den svenska regeringen måste förstå, att Sovjetunionen självfallet skulle utlämna Wallenberg, om denne fanns i livet, oberoende av hans fysiska eller psykiska tillstånd. Sovjetunionen hade utlämnat och återsänt alla möjliga människor. Vad skulle den sovjetiska regeringen ha för intresse att behålla Wallenberg? Professor Svartz' utlåtande byggde på ett rent missförstånd. Hennes sovjetiske sagesman hade aldrig hört talas om Wallenberg.

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

aldrig hört talas om affären Wallenberg; han kände ej till den brevväxling som förekommit mellan regeringarna. Det måste vara ett missförstånd på grund av dåliga språkkunskaper. För den sovjetiska regeringens del var ärendet utagerat. Om man på privat väg ville ordna ett sammanträffande mellan de båda vetenskapsmännen, skulle den sovjetiska regeringen ej lägga hinder i vägen härför. När statsministern omedelbart tog fasta på detta uttalande, förklarade ministerpresidenten, att den sovjetiska regeringen varken rekommenderade eller avrådde från en sådan konfrontation.

Ministerpresidenten tillade, att många djupt tragiska ting hade hänt under Stalin-perioden. Man kunde inte förvänta sig, att han skulle här avlägga räkenskap för Stalin-tiden. Han ville inte utsätta sig för detta förhör med en massa frågor, som för länge sedan var besvarade. Man hade från sovjetisk sida gjort omfattande undersökningar och givit klara besked beträffande Wallenberg, men man syntes ändå icke lita på dem från svensk sida.

Statsminister Erlander underströk, att han velat begagna tillfället att öppet och förtroligt resonera om en fråga av betydande vikt för förbindelserna mellan Sverige och Sovjetunionen. Den svenska opinionen skulle säkert ha mycket svårt att förstå, att man från sovjetisk sida motsatte sig ytterligare undersökningar för att skapa klarhet.

Vid enskilda samtal med ministerpresidenten senare under besöket återkom statsminister Erlander upprepade gånger till frågan och utvecklade ytterligare de svenska synpunkterna. Ingenting nytt framkom därvid i sak. Ministerpresidenten förklarade sig vara uppriktigt ledsen över att den sovjetiska regeringen icke hade tillgång till något material, varigenom denna beklagliga tvistefråga mellan Sovjetunionen och Sverige skulle kunna bringas ur världen.

I ett särskilt svenskt uttalande i Wallenberg-frågan, som offentliggjordes vid statsministerns presskonferens den 26 juni 1964, utsades att man från sovjetisk sida vidhållit sitt tidigare besked att Wallenberg icke finns i Sovjetunionen. Den svenska regeringen kände djup besvikelse över att man på sovjetisk sida icke ansett sig kunna göra mera i denna fråga. Trots att de många framställningar, som regeringen gjort efter det besked som från sovjetisk sida lämnades år 1957, blivit resultatlösa, skulle den svenska regeringen icke ge upp sina strävanden *(bilaga K)*.

21. Under de närmaste månaderna efter ministerpresidenten Chrusjtjovs besök prövades olika möjligheter att på privat väg, bland annat

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

genom förmedling av olika vetenskapsmän, få till stånd ett sammanträffande mellan professor Svartz och hennes sovjetiske sagesman. Dessa ansträngningar ledde emellertid icke till resultat.

22. Ministerpresident Kosygin tillträdde sitt ämbete i oktober 1964. I början av 1965 riktades en framställning i Wallenberg-frågan till denne. Hänvändelsen skedde i en skrivelse från statsminister Erlander, daterad den 11 februari 1965. Efter en sammanfattning av ärendets tidigare behandling och med hänvisning till bl. a. de vittnesmål, enligt vilka Wallenberg skulle ha varit vid liv i Sovjetunionen vid betydligt senare tidpunkt än det uppgivna dödsåret 1947, dels i fängelse i Vladimir och dels på sovjetiskt sjukhus, utmynnade skrivelsen i en vädjan till ministerpresidenten, att denne måtte personligen föranstalta om en sådan prövning av samtliga led i det förevarande ärendet och av de uppgifter, som från svensk sida ställts till förfogande, att klarhet kunde vinnas *(bilaga L)*.

Skrivelsen överlämnades av ambassadören Jarring vid företräde den 22 mars 1965 hos ministerpresident Kosygin. Denne förklarade därvid, att han noggrant läst den sovjetiska akten om Wallenberg. Han kunde inte komma till annat resultat än det som undersökningarna visat, nämligen att Wallenberg icke var i livet utan död i fängelse i Moskva på sätt och tid som akten angav. Ett svar efter dessa linjer skulle lämnas på statsministerns framställning.

I fråga om professor Svartz' vittnesmål förklarade ministerpresidenten, att den sovjetiske vetenskapsmannen aldrig gjort de uttalanden som tillskrevs honom av professor Svartz. Han hade ingen invändning mot att ambassadör Jarring själv konstaterade detta vid ett personligt sammanträffande med vetenskapsmannen.

23. Ett sådant sammanträffande med den sovjetiske vetenskapsmannen kom till stånd den 11 maj 1965. Under detta samtal, som ägde rum i närvaro av en representant för det sovjetiska utrikesministeriet, bekräftade sagesmannen för ambassadören Jarring, att professor Svartz i januari 1961 haft ett längre samtal med honom om deras gemensamma vetenskapliga problem och intressen. Anslutningsvis hade hon sagt sig vilja enskilt få taga upp med honom ett humanitärt fall, vilket gällde en svensk som hölls fången i Sovjetunionen, och bett om hjälp att uppnå ett frigivande av denne. Professor Svartz hade nämnt mannens namn, men sagesmannen hade vid den tiden aldrig hört detta namn och ej haft någon uppfattning vem det gällde. Han hade hänvi-

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

sat professor Svartz att göra en hänvändelse på hög nivå i utrikesministeriet. Ambassadör Jarring erinrade om att professor Svartz sagt sig av sagesmannen ha erfarit, att Wallenberg skulle vara vid liv men i dåligt tillstånd och på sjukhus. Sagesmannen förnekade denna uppgifts riktighet och framhöll, att det var honom obegripligt hur professor Svartz så helt kunnat missuppfatta honom. Kanske berodde det på att hans kunskaper i tyska — på vilket språk samtalet förts — icke var så goda. Härigenom skulle professor Svartz kunnat ha uppfattat uttalanden såsom »om han är vid liv» eller »om han är sjuk» icke som villkorssatser utan som påståenden.

Ambassadör Jarring genmälde, att två utsagor stod mot varandra. Han sade sig tro, att det skulle vara till stor nytta om ett sammanträffande kunde ordnas mellan sagesmannen, professor Svartz och honom själv, där tillfälle gavs att gemensamt lada ut om saken. Sagesmannen förklarade, att han inte kunde förstå vad ett sådant sammanträffande skulle tjäna till men förklarade sig till slut på direkt fråga dock vara beredd att medverka.

24. Vid besök hos statsminister Erlander den 13 maj 1965 anmälde Sovjetunionens ambassadör Belokhvostikov, att han med anledning av statsministerns brev till ministerpresident Kosygin den 11 februari 1965 hade i uppdrag att meddela, att sovjetregeringen i sin note den 6 februari 1957 klarlagt att Wallenberg dog år 1947. De undersökningar som nu gjorts hade bekräftat att så var fallet. Professor Svartz' vittnesmål måste grunda sig på ett missförstånd.

Statsminister Erlander sade sig ämna upptaga frågan vid sitt förestående besök i Moskva. Han framhöll att den sovjetiska regeringen måste inse, att den svenska regeringen fäste en utomordentlig vikt vid ärendet och att den svenska offentliga opinionen krävde en utförlig redovisning av detta.

25. Under statsminister Erlanders officiella besök i Sovjetunionen den 10—17 juni 1965 togs Wallenberg-frågan upp vid regeringsöverläggningarna den 11 juni och den 17 juni. Inledningsvis förklarade sig statsministern vilja konstatera, att de bilaterala svensk-sovjetiska förbindelserna var gynnsamma så när som på att Wallenberg-frågan ännu icke kunnat uppklaras. Statsministern sammanfattade därefter i tre punkter de ytterligare upplysningar och besked från sovjetisk sida som han önskade:

a) I det sovjetiska svaret år 1957 angavs förekomsten av en anteck-

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

ning om en person »Wadenberg», avliden i juli 1947, som det ansags finnas grund betrakta såsom hänförande sig till Raoul Wallenberg. Av senare uttalanden av den sovjetiska regeringen synes framgå, att denna förmodan nu blivit visshet. Från svensk sida var det angeläget att få tillgång till de undersökningar, som företagits under senare år och som tydligen lett fram till denna förändring.

b) Sovjetiska synpunkter på och eventuell motbevisning mot de vittnesmål, som avlagts av krigsfångar som återvänt från Sovjetunionen och enligt vilka Wallenberg skulle ha befunnit sig i fängelse i Vladimir efter år 1947. Dessa vittnesmål hade granskats av framstående svenska jurister, som kommit fram till slutsatsen att, även om full bevisning ej förelåg, det är sannolikt att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

c) Professor Svartz' vittnesmål beträffande hennes samtal i Moskva med en sovjetisk vetenskapsman i början av januari 1961 hade denne förklarat bero på missförstånd. Denna fråga måste klarläggas.

Diskussionen vid de båda överläggningarna kom i huvudsak att gälla dessa svenska krav. Ministerpresident Kosygin förklarade, att han efter mottagandet av statsministerns brev begärt en ny undersökning. Han hade fått dokument med dödsdag och uppgift att Wallenberg kremerats och icke finns i livet. Den svenska regeringen hade underrättats härom. Det fanns intet ytterligare material och ingen personlig dossier över Wallenberg. Varför visste man icke. Några sovjetiska vittnen existerade heller ej. Om Wallenberg var i livet skulle han hittas mycket fort. Man visste vilka som fanns i fängelser och sjukhus. En regeringschef kunde snabbt finna en levande men ej en död. Hur kunde man på svensk sida på allvar tro, att de sovjetiska myndigheterna bevarade Wallenberg i Sovjetunionen? Varför skulle de behålla honom? Ministerpresidenten sade sig förstå, att saken var svår och komplicerad för svenska regeringen och för Wallenbergs familj. Från sovjetisk sida hade man emellertid gjort allt och hade ej mer att tillägga.

Vittnesmålen av de hemvändande krigsfångarna hade ingen bärkraft. Professor Svartz' sagesman hade förklarat, att han aldrig hört talas om Wallenberg och att missförståndet måste bero på språksvårigheter. Statsministerns begäran om ett sammanträffande mellan professor Svartz och dennas sagesman sade sig ministerpresidenten beredd att tillfara, även om han ansåg åtgärden meningslös.

Under de fortsatta meningsutbytenas gång återkom man från tyngdhåll till redan refererade ståndpunkter. Ministerpresidenten upprepade

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

sig utförligt vid de förhållanden som rådde under kriget och den närmaste tiden därefter. Statsminister Erlander upprepade med skärpa kravet att ett utförligt material skulle ställas till förfogande för att klarlägga frågan i dess helhet. Syftet var att få en fullständig redovisning på alla de punkter, där det vid en opartisk granskning framstod stor oklarhet. Statsministern uttalade sin tillfredsställelse med att ministerpresidenten tillstyrkt ett sammanträffande för professor Svartz men beklagade att svaren på hans övriga önskemål varit negativa.

26. I enlighet med vad som sålunda överenskommits under statsminister Erlanders officiella besök ägde ett samtal rum i Moskva den 6 juli 1965 mellan professor Svartz och hennes sagesman. Närvarande utan att deltaga i samtalet var ambassadör Jarring samt två tjänstemän från det sovjetiska utrikesministeriet, av vilka den ene tjänstgjorde som tolk. Meningsutbytet, som utförligt refereras i professor Svartz' redogörelse, slutade med att utsaga stod mot utsaga.

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

BILAGA A

Note överlämnad av ambassadören Sohlman i Moskva till vice utrikesminister Zacharov den 9 februari 1959

I sin note till sovjetregeringen den 19 februari 1957 förbehöll sig svenska regeringen att till sovjetregeringens förfogande ställa det ytterligare material rörande legationssekreteraren Raoul Wallenberg, född den 4 augusti 1912, som av regeringen bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

De svenska myndigheterna har fortsatt att noggrant pröva alla spår, som har avseende på Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen. Därvid har till deras kännedom kommit ett flertal utsagor av från sovjetisk fångenskap återvända personer av innebörd, att Wallenberg efter år 1947 överförts till fängelset i Vladimir och där vistats i sjuk- och isoleringsavdelningen (Corpus II). Dessa av varandra oberoende utsagor har alla erhållits vid direkt kontakt mellan vederbörande och representanter för svenska myndigheter.

Svenska regeringen får anhålla, att sovjetregeringen företar en skyndsam undersökning i syfte att fastställa, om Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset.

BILAGA B

Note från Sovjetunionens utrikesministerium till svenska ambassaden i Moskva den 6 mars 1959

Översättning

Sovjetunionens utrikesministerium betygar svenska ambassaden sin aktning och har med anledning av ambassadens note den 9 februari d. å. äran meddela följande.

I ambassadens note meddelas, att, enligt informationer från personer, som utrest från Sovjetunionen, svenske medborgaren R. Wal-

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

lenberg efter år 1947 skulle ha befunnit sig i fängelse i Vladimir, och framföres den svenska regeringens önskan, att en undersökning måtte företagas i syfte att verifiera dessa uppgifter.

I samband härmed har ministeriet äran meddela, att i dess memorandum den 6 februari 1957 alla de informationer i fråga om R. Wallenberg framlades, som erhållits som resultat av noggrann och allsidig kontroll och som ledde till slutsatsen, att R. Wallenberg avled i juli år 1947. En förnyad undersökning, som företagits i enlighet med den svenska regeringens önskan, har icke bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och har visat, att de i ambassadens note omnämnda informationerna om R. Wallenbergs vistelse i fängelse i Vladimir icke ha bekräftats.

BILAGA C

Pressmeddelande från utrikesdepartementet den 28 maj 1959

I sin note till den sovjetiska regeringen den 19 februari 1957 uttalade svenska regeringen, att den förbehöll sig att ställa till förfogande del ytterligare material rörande Raoul Wallenberg, som bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

De svenska myndigheterna har fortsatt att noggrant pröva alla spår som avser Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen. Härvid har det till deras kännedom kommit flera utsagor från personer, som återkommit från sovjetisk fångenskap, av innebörd att Wallenberg efter år 1947 funnits i ett fängelse i Vladimir, ungefär 20 mil öster om Moskva.

Med anledning av dessa uppgifter hemställde svenska regeringen i en note, som överlämnades till sovjetiska utrikesdepartementet den 9 februari 1959, att en undersökning skulle göras för att fastställa om Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset.

Sasom svar härpå meddelade sovjetregeringen den 6 mars 1959, att den vidtagit sådana undersökningar, som begärts i den svenska noten, men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och att den svenska regeringens informationer om Wallenbergs vistelse i Vladimir icke bekräftats.

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

BILAGA D

Muntligt meddelande lämnat av ambassadören Rodionov i Sovjetunionens utrikesministerium till ambassadören Sohlman i Moskva den 27 juni 1959

Översättning

Utrikesministern har uppdragit åt mig att lämna Eder följande meddelande rörande herr Raoul Wallenberg. I slutet av maj 1959 har den svenska pressen publicerat artiklar, som innehåller uppgifter om att svenske medborgaren Raoul Wallenberg ännu skulle befinna sig i Sovjetunionen. I dessa artiklar har man hänvisat till några så kallade vittnen, som skulle ha sett herr Raoul Wallenberg i Sovjetunionen efter 1947. I anledning av dessa svenska informationer anser jag det nödvändigt säga Eder följande. Utrikesministeriet har i sin aide-mémoire den 6 februari 1957 meddelat som resultat av en enligt svenska regeringens önskan år 1957 gjord grundlig och fullständig utredning, att det klarlagts, att herr Raoul Wallenberg dog år 1947. De uppgifter, vartill vissa svenska tidningar hänvisar, är i sin helhet påhittade.

Utrikesministeriet hemställer, att vad jag nu sagt måtte framföras till herr Raoul Wallenbergs moder, fru von Dardel, som vänt sig till ministerpresidenten Chrustjov med förfrågan om sin sons öde.

Samtidigt uttrycker man å sovjetisk sida den förhoppningen, att man å svensk sida i frågan om Raoul Wallenberg måtte intaga en hållning, som icke möjliggör för vissa element att i framtiden använda denna fråga i syfte att förgifta de sovjetisk-svenska förbindelserna.

BILAGA E

Memorandum överlämnat till Sovjetunionens utrikesministerium den 18 juli 1959

Svenska utrikesdepartementet har mottagit sovjetiska utrikesministeriets till ambassadör Sohlman den 27 juni lämnade meddelande angående Raoul Wallenberg. Däri hänvisas till vissa i svensk press i

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

maj månad publicerade uppgifter om Raoul Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen, vilka förklaras vara helt gripna ur luften. Med anledning härav önskar utrikesdepartementet framhålla, att departementet den 28 maj till svar på frågor från pressen lämnade ett kort meddelande om den förfrågan, som gjordes av svenska ambassaden den 9 februari, och det sovjetiska utrikesministeriets svar den 6 mars 1959. Departementet saknar anledning kommentera vad den svenska pressen därutöver publicerat i denna fråga. För att undvika missförstånd om arten av det material, som låg till grund för den svenska förfrågan, anser departementet det emellertid nödvändigt att lämna följande mera preciserade uppgifter om vissa av de vittnesutsagor, som ingick i detta material.

1. Schweiziske medborgaren E. Brugger, född den 22.1.1903, vilken under åren 1948—1958 vistades i sovjetiska fängelser, har uppgivit, att han i Vladimir-fängelsets corpus II vid månadsskiftet juli/augusti 1954 haft knackningsförbindelser med Raoul Wallenberg. Ett flertal andra från Sovjetunionen återvända fångar har bekräftat, att Brugger redan under fångenskapen talat om denna sin kontakt med Wallenberg.

2. En österrikisk medborgare, vilken under tiden 1945—1955 vistats i sovjetiska fängelser, har förklarat, att han i början av år 1955 delat cell med Wallenberg i corpus II i Vladimir-fängelset. När vederbörande sovjetiske fängelseofficer uppmärksammade österrikaren i Wallenbergs cell, hade österrikaren omedelbart bortförts ur densamma och därefter vid flera tillfällen anmodats förbinda sig icke yppa något om detta sammanträffande med svensken.

3. Två tyska medborgare, H. T. Mulle och G. Rehekampff, födda den 11.6.1917 och 19.6.1903, vilka under tiden 1950—1956 och 1945—1955 vistats i sovjetiska fängelser, har var för sig uppgivit, att de vid olika tillfällen av en och samme sovjetiske medfånge i Vladimir-fängelset erfarit, att Wallenberg vistades i corpus II i Vladimir i början av 1950-talet. Denne sovjetiske medfånge har av ett stort antal återvända f. d. Vladimir-fångar betecknats som en trovärdig och tillförlitlig person.

Självfallet måste utrikesdepartementet fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar om att Wallenberg under vissa år på 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse. Utrikesdepartementet anser icke, att det finns grund antaga, att dessa utsagor tillkommit i medvetet syfte att sprida lögnaktiga uppgifter. Det förefaller icke heller sannolikt, att samtliga ut-

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

sagor skulle vara att tillskriva namnförväxlingar eller minnesfel. Detta är anledningen till att utrikesdepartementet ansett det nödvändigt att genom en förfrågan till det sovjetiska utrikesministeriet söka bringa klarhet i frågan om Wallenbergs öde.

Vad beträffar det i sovjetiska utrikesministeriets meddelande uttalade önskemålet om att svenska regeringen i framtiden måtte intaga en hållning i Wallenberg-ärendet, som icke kan utnyttjas i syfte att störa de svensk-sovjetiska förbindelserna, vill utrikesdepartementet endast framhålla, att svenska regeringens enda bevekelsegrund i denna fråga har varit och är att skapa klarhet om Raoul Wallenbergs öde. Om så sker kommer detta att avlägsna ett allvarligt irritationsmoment i de svensk-sovjetiska relationerna. I detta sammanhang önskar utrikesdepartementet erinra om att det sovjetiska utrikesministeriet i sitt memorandum den 6 februari 1957 icke uttalade sig mera bestämt om vad som hänt Wallenberg i Sovjetunionen än att säga, att på grund av vad som anförts i sagda memorandum den slutsatsen bör dragas, att Wallenberg avled i juli 1947.

Slutligen vill utrikesdepartementet bekräfta, att Raoul Wallenbergs moder, fru von Dardel, underrättats om innehållet i ministeriets meddelande den 27 juni 1959.

BILAGA F

Pressmeddelande från utrikesdepartementet den 23 januari 1960

Såsom många gånger framhållits, prövar de svenska myndigheterna noggrant alla existerande och nytillkommande spår i Wallenbergärendet. Att så förfarande är fallet, framgår senast av pressmeddelandet den 28 maj 1959. I detta lämnades en redogörelse för en svensk förfrågan till den sovjetiska regeringen huruvida Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset samt svaret på denna fråga. Utöver vad som redovisats i detta pressmeddelande finns för närvarande intet att tillägga.

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

BILAGA G

Yttrande av justitieråden Gyllenswärd och Santesson den 25 april 1960

Svenske medborgaren legationssekreteraren vid Kungl. Maj:ts beskickning i Budapest Raoul Wallenberg togs i januari 1945 i sovjetiskt förvar och fördes därefter såsom fånge till Sovjetunionen.

I ett den 6 februari 1957 avlämnat memorandum har sovjetregeringen, under åberopande av viss utredning, anfört att på grund av nämnda utredning den slutsatsen borde dragas, att Wallenberg avlidit i juli 1947.

Uppgifter hava emellertid framkommit, enligt vilka Wallenberg skulle hava varit vid liv även efter nämnda tid och därvid befunnit sig i fängelse i Vladimir.

Undertecknade hava i Kungl. utrikesdepartementet tagit del av ett stort antal uppteckningar av utsagor av personer, som tidigare befunnit sig i sovjetisk fångenskap, ävensom av andra upptecknade utsagor och andra handlingar.

Utsagorna hava avgivits av finska, franska, schweiziska, tyska och österrikiska medborgare samt av statslösa personer. De flesta utsagorna hava avgivits inför tjänstemän vid den svenska utrikesförvaltningen eller den svenska statspolisen.

Uppteckningarna äro gjorda med stor omsorg och föranleda icke till antagande, att utsagorna tillkommit efter ledande frågor eller under andra omständigheter, som kunnat påverka innehållet. Utsagorna innehålla ett stort antal uppgifter, vilkas riktighet kunnat kontrolleras, och de stödja varandra.

Enligt vår mening måste efter svensk rätt den föreliggande utredningen — ehuru den icke innefattar full bevisning i förevarande hänseende — anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

Stockholm den 25 april 1960.

Ragnar Gyllenswärd
f. d. justitieråd och Högsta domstolens ordförande

Per Santesson
f. d. justitieråd och ordförande på avdelning i Högsta domstolen

3 — 659571

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

BILAGA II

Skrivelse från statsminister Erlander till ministerpresidenten Chrustjov den 9 februari 1961

Ärade Herr Ministerpresident,

Som Ni säkert erinrar Eder, samtalade vi under mitt besök i Moskva våren 1956 om den i Budapest vid krigets slut försvunne svenske diplomaten Raoul Wallenberg. Jag framhöll, att frågan om Wallenbergs öde i hög grad sysselsatte den svenska opinionen och att svenska regeringen önskade göra allt som stod i dess makt för att bringa klarhet över hans öde. Från sovjetisk sida lovade man företaga undersökningar och förklarade, att Wallenberg om han befunne sig i Sovjetunionen givetvis skulle få hemresa. Vi fick år 1957 meddelande om undersökningarnas dittillsvarande resultat. Från svensk sida förklarades vid ett senare tillfälle, att svenska regeringen förbehöll sig att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av svenska regeringen bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

Jag vill nu meddela Eder, att jag av en svensk läkare, professor Nanna Svartz, som i slutet av januari 1961 besökte Moskva för att där på inbjudan föreläsa om sina forskningsresultat, mottagit den informationen, att Wallenberg då var i livet och att han befann sig på ett sinnessjukhus i Moskva. Hans hälsotillstånd var icke gott. Fru Svartz erhöll informationen från en internationellt känd, framstående representant för den sovjetiska läkarvetenskapen.

Utrikesminister Undén och jag har resonerat om det lämpliga förfaringssättet för att överföra Wallenberg till Sverige. Vi har kommit fram till att det bästa vore om någon svensk läkare omedelbart finge resa ut till Moskva och tillsammans med sina sovjetiska kolleger bestämma om transportsätt, läkarvård m. m.

Med största högaktning

Tage Erlander

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

BILAGA 1

Muntligt meddelande lämnat av statsminister Erlander till Sovjetunionens ambassadör Gusev den 17 augusti 1962

Vid besök hos ministerpresidenten Chrustjov den 25 februari 1961 överlämnade ambassadören Sohlman ett den 9 i samma månad dagtecknat brev från mig till ministerpresidenten. Däri upplystes, att jag mottagit den informationen, att Wallenberg var i livet i slutet av januari 1961 och att han befann sig på ett sinnessjukhus i Moskva. Hans hälsotillstånd var icke gott. Brevet slutade med ett förslag att en svensk läkare omedelbart skulle få resa ut till Moskva och tillsammans med sina sovjetiska kolleger bestämma om förfaringssättet för att överföra Wallenberg till Sverige.

När hr Chrustjov mottog brevet, sade han, att ett besked redan lämnats från sovjetisk sida och att inget nytt förelåg i frågan.

Vid besök hos t. f. chefen för skandinaviska avdelningen i det sovjetiska utrikesministeriet, ambassadören Kirsanov, den 10 juli 1961 uttryckte ambassadören Sohlman enligt instruktion en allvarlig förvåning, att svar snart skulle lämnas. Vi kunde förstå, sade han, att undersökningar erfordrats, men då flera månader gått ansåge vi oss kunna utgå från att de nu slutförts. Hr Kirsanov gjorde gällande, att svar på brevet redan lämnats, vartill hr Sohlman genmälde, att statsministern efter en skriftlig hänvändelse av detta slag ansåg sig ha rätt vänta sig ett skriftligt svar.

Som Ni förstår, Herr Ambassadör, inger mig detta läge allvarliga bekymmer, och jag vill be Eder att efter återkomsten till Moskva framföra detta till sovjetregeringen och personligen till dess chef. När jag talar om bekymmer, menar jag i första hand, att saken är av betydelse för de svensk-sovjetiska förbindelserna, för vilkas vidareutveckling i en harmonisk och vänskaplig anda jag som Ni vet har ett stort intresse. Det rör sig här om en svensk diplomat, som för mer än 17 år sedan tillfångatogs av sovjetiska trupper. Ni är helt säkert ense med mig om att ingen regering i ett sådant läge kan underlåta att begära, att de framställningar, som den gör på grundval av informationer, som den erhållit och funnit tillförlitliga, föranleder ingående prövning och tillmötesgående behandling. Jag vill också understryka att, såsom framhölls av ambassadören Sohlman vid hans besök i det sov-

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

jetiska utrikesministeriet den 10 juli 1961, vi vinnlagt oss om att uteslutande behandla frågan på en strikt saklig grundval.

Men jag har även den rent mänskliga aspekten i tankarna. Det är en allmänt accepterad grundsats, att medlemmar av samma familj som blivit skilda åt och ömsesidigt önskar kontakt, skall få tillgång till alla tillgängliga upplysningar om varandra och att de skall få tillfälle att förena sig med varandra, oberoende av uppehållsort, hälsotillstånd etc. Grundsatsen är icke bara allmänt omfattad i teorin. Den har också alltmer kommit att omsättas i praktiken. Jag vill enträget vädja till Eder regering och till ministerpresidenten Chrustjov personligen att även ta hänsyn härtill vid behandlingen av denna fråga. Jag framför denna vädjan med en stark förhoppning om en positiv reaktion.

BILAGA J

Utrikesministerns svar den 3 april 1964 på interpellation i andra kammaren av herr Ohlin

(Utdrag)

Herr talman!

Herr Ohlin har i en interpellation den 3 mars 1964 frågat mig, om jag ville för kammaren dels lämna en redogörelse för Raoul Wallenberg-affärens utveckling efter publicering av utrikesdepartementets vitbok 1957 – – i den mån ej av särskilda skäl vissa uppgifter måste hemlighållas – – dels upplysa om vilka åtgärder regeringen planerar att vidta för att övertyga sovjetregeringen om nödvändigheten av en mera effektiv efterforskning av Raoul Wallenberg och hans vistelseort under olika perioder efter kriget.

Vad först beträffar efterforskningarna av Raoul Wallenberg vill jag till en början erinra om att offentliggörandet av utrikesdepartementets vitbok år 1957 skedde, sedan det besked i ärendet ingått, som från sovjetisk sida utlovats vid statsminister Erlanders och inrikesminister Hedlunds besök i Moskva månadsskiftet mars—april 1956. Beskedet, som mottogs den 6 februari 1957, innebar i huvudsak,

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

att Sovjetunionens regering med anledning av ett påträffat dokument i Ljubljanskaja-fängelset i Moskva ansåg dels att det fanns grund betrakta detta dokument som hänförande sig till Wallenberg, dels att av dokumentets innehåll den slutsatsen borde dras, att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset i juli 1947.

Med anledning av sovjetregeringens besked den 6 februari 1957 överlämnades den 19 februari samma år ett svenskt svar, som likaledes offentliggjordes i vitboken. I detta förklarades bland annat, att svensk opinion med rätta vore upprörd över vad som förekommit i ärendet. Den svenska regeringen hade svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport som omnämnts i sovjetregeringens besked skulle vara helt utplånad. Regeringen förväntade sig därför, att om ytterligare material skulle framkomma i Sovjetunionen, som kunde klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta skulle delgivas det svenska utrikesdepartementet. Den svenska regeringen förbehöll sig å sin sida att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av svenska regeringen bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

För den svenska regeringen stod det sålunda klart, att även i fortsättningen alla existerande eller nya spår måste prövas. Under de fortsatta efterforskningarna, som bedrevs med samma noggrannhet och efter samma principer som de tidigare undersökningarna om Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna, framkom flera utsagor från personer, som återvänt från sovjetisk fångenskap, av innebörd att Wallenberg efter år 1947 funnits i ett fängelse i Vladimir, ungefär 20 mil öster om Moskva. Med anledning av dessa uppgifter hemställde regeringen i en nota, som överlämnades till sovjetiska utrikesdepartementet den 9 februari 1959, att en undersökning skulle göras för att fastställa om Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset.

Såsom svar härpå meddelade sovjetregeringen den 6 mars 1959, att den vidtagit sådana undersökningar, som begärts i den svenska noten, men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och att den svenska regeringens informationer om Wallenbergs vistelse i Vladimir icke bekräftats.

Även efter denna tidpunkt har regeringen sökt utnyttja varje lämplig möjlighet att för sovjetmyndigheterna understryka vikten av att klarhet måtte vinnas angående Wallenbergs öde. Det ytterligare material som därvid framlagts för sovjetmyndigheterna och detaljerna i

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

de framställningar som gjorts är dock icke av den karaktär att de här kan offentliggöras.

Jag kan emellertid bekräfta, att statsministern i början av år 1961 riktat en personlig skrivelse till ministerpresidenten Chrustjov i saken. Vidare vill jag erinra om att jag vid mitt besök i Moskva i maj förra året upptog ärendet såväl med utrikesminister Gromyko som med ministerpresidenten Chrustjov. Slutligen har statsministern, såsom meddelats i pressen, tagit upp Wallenberg-affären med utrikesminister Gromyko vid dennes besök i Stockholm för två veckor sedan.

Samtliga framställningar har från sovjetisk sida mötts av svaret, att inget funnes att tillägga utöver vad som tidigare -- d. v. s. i 1957 och 1959 års besked -- meddelats från sovjetisk sida. Vid upprepade tillfällen har därjämte förklarats, att både Wallenberg funnits skulle han ha återsänts till Sverige.

Jag vill emellertid till herr Ohlin-Anyo bekräfta, att regeringen inte betraktar Raoul Wallenbergs sak som nlagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde.

BILAGA K

Uttalande av statsminister Erlander den 26 juni 1964

Den svenska regeringen har vid samtalen under ministerpresident Chrustjovs besök tagit upp fallet Wallenberg. Vi har för ministerpresidenten starkt understrukit vilken betydelse vi fäster vid denna fråga. Från sovjetisk sida har man förklarat, att man på grundval av de upprepade svenska hänvändelserna gjort en förnyad undersökning. Man vidhåller sitt tidigare besked, att Raoul Wallenberg icke finns i Sovjetunionen.

Vi känner djup beskivelse över att man på sovjetisk sida icke ansett sig kunna göra mera i denna fråga. Trots att de många framställningar, som regeringen gjort efter det besked som från sovjetisk sida lämnades år 1957, blivit resultatlösa, kommer vi icke att ge upp våra strävanden i denna sak.

f2

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

BILAGA 1.

Skrivelse från statsminister Erlander till ministerpresidenten Kosygin den 11 februari 1965

Ärade Herr Ministerpresident,

Jag ber att med Eder, Herr Ministerpresident, få taga upp till behandling ett ärende, som alltsedan krigets slut varit föremål för långvariga meningsutbyten mellan de svenska och sovjetiska regeringarna, nämligen frågan om den i Sovjetunionen försvunne svenske diplomaten Raoul Wallenberg. Som Ni säkert förstår, skulle jag icke på nytt återkomma till ärendet, om detta icke varit och är av så stor betydelse för Sverige och svensk opinion och om jag icke hade varit övertygad om att ett klarläggande av frågan skulle avlägsna ett besvärande moment i de svensk-sovjetiska relationerna och därigenom på ett utomordentligt gynnsamt sätt befrämja den framtida harmoniska utvecklingen av dessa relationer.

Såsom torde vara Eder bekant, omhändertogs Raoul Wallenberg i januari 1945 av de framryckande ryska trupperna i Budapest. Detta bekräftades av ett meddelande, som framfördes av dåvarande vice utrikesministern Dekanosov till svenske ministern i Moskva den 16 januari 1945, att de sovjetiska myndigheterna vidtagit åtgärder för att skydda Raoul Wallenberg och hans egendom. Under de följande månaderna, och sedermera under alla de år som gått, har ett stort antal framställningar riktats från svensk sida till de sovjetiska myndigheterna om att Raoul Wallenberg måtte frigés och klarhet vinnas om hans öden. Jag vill i detta sammanhang erinra om de överläggningar som ägde rum i Moskva under mitt besök i april 1956, då man från sovjetisk sida utfäste sig att vidtaga en undersökning i ärendet med utgangspunkt från nytt material, som under samtalen ställdes till sovjetiskt förfogande. Såsom resultat av denna undersökning meddelade den sovjetiska regeringen i en note den 6 februari 1957, att på grundval av ett påträffat dokument slutsatsen borde dragas, att Raoul Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset i juli 1947.

Efter mottagandet av detta meddelande har svenska regeringen i olika omgångar till den sovjetiska regeringen överlämnat ytterligare uppgifter, enligt vilka Raoul Wallenberg skulle ha varit vid liv i Sovjetunionen vid betydligt senare tidpunkt än 1947, dels i fängelse i

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

Vladimir och dels, enligt uttalanden av . . . till professor Nanna Svartz vid sammanträffande i Moskva i januari 1961, på sovjetiskt sjukhus vid sistnämnda tidpunkt.

Senast begagnade jag de tillfällen, som erbjöd sig vid utrikesminister Gromykos besök i Stockholm i mars 1964 och vid förutvarande ministerpresidenten Chrustjovs besök i Sverige i juni 1964, för att understryka vilken betydelse man från svensk sida fäster vid frågan. Vid dessa liksom vid andra tillfällen under senare år har man från sovjetisk sida hänvisat till den ovan nämnda noten av den 6 februari 1957 och tillagt att Raoul Wallenberg nu icke finns i Sovjetunionen.

Under många år har jag personligen följt detta ärende i en förhoppning att föra frågan till en tillfredsställande lösning. Genom det vänliga budskap, som den 16 oktober 1964 överlämnades till mig genom Sovjetunionens ambassadör i Stockholm, vet jag, att Ni är ense i det angelägna i att de svensk-sovjetiska förbindelserna vidareutvecklas och att vår målsättning därvidlag är gemensam. I denna anda tillåter jag mig att rikta till Eder en vädjan att Ni måtte personligen föranstalta om en sådan prövning av samtliga led i det förevarande ärendet och av de uppgifter, som från svensk sida ställts till förfogande rörande Raoul Wallenberg, att klarhet kan vinnas.

Jag kan försäkra Eder att ett tillmötesgående av denna min hemställan kommer att röna den största uppskattning från svenska regeringens och svenska folkets sida.

Med största högaktning

Tage Erlander

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

Redogörelse av professor Nanna Svartz

Under besök i Moskva i januari 1961 för att hålla föredrag vid en vetenskaplig kongress sammanträffade jag med flera framstående sovjetiska vetenskapsmän. Med en av dessa hade jag den 27 januari ett samtal på tjänsterummet. Detta fördes på tyska. Efter en stunds diskussion om kongresser, forskning m. m. bad jag honom om ursäkt, att jag drog upp en fråga, som låg mig och andra svenskar mycket om hjärtat. Jag gav honom en redogörelse för fallet Raoul Wallenberg och frågade honom om han kände till detta fall, varvid han nickade jakande. Jag frågade honom då, om han kunde ge mig något råd hur jag kunde förfara för att vinna klarhet, var Wallenberg befann sig. Jag omtalade, att vi i Sverige hade uppgifter om att han levde ännu för ett par år sedan och att hans anhöriga fått meddelanden som tydde på att Wallenberg fortfarande var vid liv. Min sagesman sade då plötsligt, att han nog kände till fallet och att den jag frågade om var i mycket dåligt tillstånd. På hans fråga vad jag önskade svarade jag, att huvudsaken var att Wallenberg kunde föras hem i vilket tillstånd han än vore. Min sagesman sade då mycket lägt att den efterfrågade var på mentalsjukhus. Sedan tillade han: »Jag skall kalla hit en av mina kolleger och rådgöra med honom.» Han lämnade rummet och återkom efter en kort stund tillsammans med kollegan, varefter han själv åter avlägsnade sig.

Kollegan satte sig mitt emot mig. Jag frågade om han orienterats om vad saken gällde och han bekräftade detta. Han frågade mig noga om var Wallenberg tjänstgjort och bad mig skriva hans namn på ett papper. Jag skrev då Attaché Raoul Wallenberg. Jag berättade, att hans mor var min patient. Hon skulle behöva få ro och få full visshet. Även om sonen vore än så sjuk, skulle det vara en välgärning mot henne och f. ö. hela Sverige om han kunde få vårdas i hemlandet. Jag frågade honom, om han kunde hjälpa oss, och han svarade, att han skulle göra allt vad han förmådde. Jag sade honom, att hela svenska folket skulle bli Sovjetunionen tacksamt, om Wallenberg finge föras hem, även om han vore både fysiskt och psykiskt svårt sjuk. Denna

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

sak, sade jag, ligger vår regering mycket varmt om hjärtat. Jag nämnde att jag kände bitr. utrikesminister Semjonov sedan hans vistelse i Sverige och fick genast rådet att vända mig direkt till denne.

Jag frågade kollegan vidare, om han ansåg det möjligt, att jag som läkare kunde föra hem Wallenberg. Han ansåg, att — »om han fortfarande är vid liv» — ett sådant tillvägagångssätt ej vore omöjligt, men att jag skulle tala med Semjonov därom.

Efter återkomsten till hotellet fick jag genom svenska ambassaden numret till minister Semjonovs sekreterare. Jag telefonerade på numret, men fick svaret, att Semjonov rest utomlands.

På kvällen hölls bankett. Efter måltiden fick jag plötsligt se kollegan, som kom emot mig och frågade, om jag träffat Semjonov. Jag svarade då, att han rest utomlands, och frågade, om jag kunde skriva till Semjonov. Han svarade ja. Efter resonemang lovade han att jag fick säga i brevet att jag talat med dem båda — d. v. s. med honom och min egentlige sagesman — och att de gett mig rådet att vända mig till Semjonov. Kollegan berättade, att de tillsammans, sedan jag hade lämnat dem, på f. m., diskuterat den fråga, som vårt samtal gällt. De var båda av den uppfattningen, att en eventuell överflyttning till Sverige av den efterfrågade — »om han fortfarande är vid liv» — givetvis måste organiseras på diplomatisk väg, vilket jag sade mig helt förstå.

Efter återkomsten till Stockholm uppsökte jag omedelbart statsminister Erlander och berättade för honom och utrikesminister Undén vad som inträffat.

I syfte att återknyta kontakten skrev jag ett personligt brev till min sagesman och uttryckte förhoppningen att under ett snart återbesök i Moskva ånyo få träffa honom. Enligt det råd jag fått i Moskva skrev jag även ett brev till Semjonov, vari jag frågade hur långt undersökningarna om Wallenberg hade fortskridit och om möjligheterna att föra hem honom.

Från min sagesman mottog jag ett svar, i vilket han förklarade sig beredd att åter träffa mig i Moskva. Min resa kom till stånd i slutet av mars 1961. Vid ett första samtal med min sagesman — i närvaro av en annan sovjetisk vetenskapsman — ställde jag frågan, om jag kunde få besöka Wallenberg. Han svarade, att detta måste avgöras på högre ort, varvid han tillfogade: »om han icke är död». Till detta yttrande genmälde jag: »Då måste han ju ha dött helt nyligen.» Under ett senare enskilt sammanträffande med min sagesman framhöll denne för mig att jag ej bort berätta för svenska regeringen om

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

vårt ursprungliga samtal. Han förnekade ej samtalet men hävdade, att hans dåliga tyska fett till missförstånd och förklarade nu att han ej känt till fallet Wallenberg. Han berättade att han kallats till ministerpresident Chrustjov, som erhållit meddelande om vårt samtal och blivit upprörd häröver.

Då jag ej heller under detta Moskva-besök lyckades få företräde hos Semjonov — trots att jag även sökte telefonera till honom på hans privata nummer, som jag fått av min sagesman — skrev jag efter återkomsten till Stockholm ett nytt brev till denne med begäran om företräde så snart som möjligt, varvid jag förklarade mig beredd att omedelbart resa till Moskva.

Något svar på dessa nämna brev mottog jag ej i någon form.

I maj 1962 erbjöd sig ett nytt tillfälle för mig att deltaga i en vetenskaplig kongress i Moskva. Under detta besök träffade jag visserligen min sagesman, men vid mitt försök att föra samtalet in på Wallenberg-frågan förklarade han endast, att denna fråga måste upplägas på diplomatisk väg och att några privatsamtal mellan oss båda i detta ämne inte borde förekomma.

Försök att nå min sagesman genom andra kanaler lyckades ej.

I början av maj 1964 mottog jag ett brev från honom, daterat den 29 april 1964. I detta brev hette det:

»Jag tillskriver Er i samband med på nytt framkomna uttalanden i Stockholm rörande herr Wallenbergs öde. I dessa efterades jag — på så sätt, att jag skulle ha givit Eder några slags uppgifter om honom under Ert besök . . . 1961 i Moskva.

Som Ni säkert erinrar Er, sade jag Er då, att jag ingenting vet om herr Wallenberg, aldrig hört hans namn och inte har den ringaste uppfattning om han är i livet eller ej.

Jag rådde Er att i denna angelägenhet vända Er till vårt utrikesministerium, genom Eder ambassadör eller personligen. På Eder begäran att jag skulle efterfråga denne persons öde hos vår regeringschef N. S. Chrustjov, vars läkare jag enligt Eder hypotes vore, svarade jag Eder att N. S. Chrustjov, såsom alla väl visste, var fullständigt frisk och att jag inte var hans läkare.

På grund av något mig oförståeligt missförstånd har detta mitt korta samtal med Eder (det försiggick på tyska språket, vilket jag mahända icke helt behärskar) blivit felaktigt tolkat i svenska officiella kretsar.

Senare fick jag reda på att herr Wallenberg avlidit redan år 1947 och att vår regering vid senare tidpunkt meddelat svenska regeringen och den avlidnes familj härom.«

I ett utförligt svar av den 28. maj 1964 återgav jag de viktigare punkterna av vad som enligt min uppfattning förekommit vid vårt

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

samtal i januari 1961 och som i väsentliga avseenden avvek från den av min sagesman i brevet lämnade versionen. Med anledning av påståendet att något missförstånd på grund av språksvårigheter skulle ha förelegat, påminde jag om att vi båda vid ett flertal samtal under 1950-talet, då vi första gången råkades, alltid försatt både frågor och svar synnerligen väl, så också vid vårt samtal i januari 1961 liksom vid de därpå följande samtalen. I mitt brev uttalade jag även den enträgna och varma förhoppningen, att man från sovjetisk sida så snart det sig göra lät skulle vidtaga åtgärder för att låta Wallenberg återvända hem.

Under hela denna tid har jag stått i ständig kontakt med stats- och utrikesministrarna vid deras ansträngningar att med stöd av bl. a. mitt vittnesmål lösa Wallenberg-frågan.

Ända sedan 1962 har jag på olika sätt försökt få till stånd ett nytt personligt sammanträffande med min sagesman. Jag har också sökt erhålla uppgifter om Wallenberg genom andra vetenskapsmän, men något av betydelse har härvid ej framkommit. Efter ministerpresident Chrustjovs besök i Sverige i juni 1964 intensifierades ansträngningarna att få ett personligt sammanträffande med sagesmannen. De ledde emellertid icke till något resultat.

I mars 1965 orienterades jag om att ambassadör Jarring i samband med överlämnandet till ministerpresident Kosygin av en ny framställning från statsminister Erlander i Wallenberg-ärendet fått möjlighet att själv besöka min sagesman för att dryfta mitt vittnesmål. När min sagesman vid detta besök – som kom till stand i maj – upprepade sina kategoriska förnekanden, föreslog ambassadör Jarring att ett nytt sammanträffande skulle ordnas för min räkning.

Efter återkomsten från sitt officiella besök i Moskva i mitten av juni meddelade mig statsministern, att ministerpresident Kosygin samtyckt till att jag träffade min sagesman i Moskva.

Detta sammanträffande ägde rum den 6 juli 1965 i närvaro av ambassadören Jarring och två representanter för det sovjetiska utrikesministeriet, varav den ene tjänstgjorde som tolk. Jag inledde samtalet – som fördes på svenska respektive ryska och varade nära tre timmar – med att utförligt redogöra för anledningen till mitt intresse för Wallenberg. Det daterade sig redan från mitt besök i Moskva i mars 1945. Den främsta orsaken var dock uppgifter jag erhållit av hans mor och hennes nuvarande make, som jag samarbetat med under många år på Karolinska sjukhuset. Hans mor, fru von Dardel, hade

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

varit min patient sedan länge. Då hon visste att jag varit nära bekant med Sovjetunionens tidigare ambassadör i Stockholm, Madame Kollontay, och hade många andra sovjetiska vänner, bad hon mig upprepade gånger söka göra något för sonen. När jag år 1960 mottog en inbjudan till en kongress i Moskva i början av 1961, beslöt jag att för alla eventualiteter sätta mig in i fallet. Under mitt studium av utrikesdepartementets år 1957 publicerade »vitbok» fann jag vissa förhållanden särskilt anmärkningsvärda. År 1957 kom det ett officiellt sovjetiskt meddelande, som omtalade att Wallenberg av allt att döma hade dött i Ljubljanskaja fängelset den 17 juli 1947. Det var då ägnat att förvåna att det tio dagar senare, den 27 juli 1947, avhölls förhör angående Wallenberg i såväl Ljubljanskaja- som Lefortovskaja-fängelserna med ett flertal andra fångar (som inte suttit i samma cell som Wallenberg, med undantag av en av dem). Det var märkligt att läsa att fångarna uppgivit identiskt samma sak. De hade bl. a. talat om att Wallenberg var svensk diplomat och i den egenskapen haft hand om judeärenden och judeförföljelser i Budapest. De hade också uppgivit att de erfarit genom knackningar från Wallenberg eller andra, att Wallenberg och hans chaufför Langfelder förts till Ljubljanskaja-fängelset 1945. Så hade också berättats att Wallenberg förts samma år från Ljubljanskaja till Lefortovskaja-fängelset. De fångar som berättat detta hade varit beredda att gå ed på sina uppgifter. Allt detta föreföll egendomligt, när man betänkte att det den 18 augusti 1947 sändes en note till vår regering från dåvarande utrikesminister Vysjinskij, vari denne meddelade att Wallenberg var okänd i Sovjetunionen. Inom loppet av en månad skulle det alltså för det första ha hänt att Wallenberg skulle ha dött. Tio dagar senare skulle det ha hållits förhör om Wallenberg med fångar från olika länder i två olika fängelser. Det hade inte varit fängelsepersonal som lett förhören. Han måste alltså ha varit väl känd. De förhörda fångarna hade satts i ensamcell under flera månader. Sedan kom det nyssnämnda meddelandet i mitten av augusti 1947 att han var okänd i Sovjetunionen.[1]

Det var inte minst denna bristande överensstämmelse, förklarade jag för min sagesman, som på sin tid gjorde att jag kom till slutsatsen att jag borde höra mig för om Wallenberg. Härtill kom senare uppgifter i pressen från tre olika personer, som suttit i Vladimirfängelset, att Wallenberg med säkerhet vistats i detta fängelse på

[1] Senare uppgavs som bekant i den sovjetiska noten av den 6 februari 1957, att Wallenberg avled i juli 1947.

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

1950-talet. Familjen von Dardel hade även fått ytterligare uppgifter om att han skulle vara i livet vid senare tidpunkt.

När jag reste ut i januari 1961 hade min avsikt varit att försöka ta kontakt med bitr. utrikesminister Semjonov, som jag kände sedan hans vistelse i Stockholm. När jag övervägde vilka andra som jag kunde tala med, hade tankarna fallit på min sagesman. Jag hade tvekat mycket att blanda in honom i dessa frågor, men i en svår och angelägen fråga måste man ibland gripa efter tillfället.

Jag påpekade för min sagesman, att jag under samtalet i januari 1961 inte hade berättat om anledningen till mitt intresse så utförligt som jag nu gjort men angivit de väsentliga punkterna. Jag erinrade honom vidare om att jag efter min inledande redogörelse hade frågat honom om han kände till fallet Wallenberg och att han då svarat jakande. Jag citerade det uttalande som han fällt om att Wallenberg var i dåligt tillstånd och mentalsjuk. Jag påminde även om att han tillkallat en kollega, med vilken jag likaledes talat om fallet och givit ett papper med anteckning av Wallenbergs namn.

Vid senare samtal och i brev hade min sagesman förklarat att jag missförstått honom på grund av hans dåliga tyska — fortsatte jag min framställning. Jag hade från min sida svarat, att jag alltid haft mycket lätt att förstå honom. Jag tillade, att det skulle vara orätt av mig att inte säga att jag var säker på vad jag hade hört.

Jag framkastade i slutet av min framställning tanken, att Wallenberg kanske på senare år varit på platser som sovjetledningen icke kände till, men att det borde vara möjligt genom en mycket noggrann undersökning att få fram upplysningar för att erhålla full klarhet. Detta skulle i Sverige — och i hela världen — uppfattas som en verkligt stor handling av sovjetledningen.

Min sagesman tog därefter till orda. Han sade sig dela de moraliska aspekter som drivit mig i min handling, men han kunde tyvärr ej ge någon personlig hjälp i denna angelägenhet. Hans person hade icke spelat någon roll i detta sammanhang. Om det samtal, som lett till ett missförstånd mellan oss, ville han säga följande. I början av samtalet hade jag berättat om fallet. Han hade då sagt, att han först genom min berättelse fått kännedom om fallet — före samtalet hade han sålunda icke haft någon aning om detta och absolut inte känt till namnet. Han hade inte heller kunnat veta något om det, då han intet haft att göra med fängelser eller fängelsesjukhus eller med krigsfångar eller med militärer över huvud. Efter kriget hade han blivit en

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

helt civil medborgare. Dessutom hade han aldrig av sovjetiska myndigheter inbjudits att behandla några utländska eller andra krigsfångar. Därför hade han ej kunnat ha sett eller ha hört talas om Wallenberg. Därför kunde han till vad jag nu anfört endast förklara, att jag måste ha missförstått honom. Han hade under vårt samtal 1961, till svar på mina påståenden, sagt: »om Wallenberg är i livet kanske han kan vara sjuk» --- och om man förmodade att Wallenberg var vid liv, så kunde man fortsätta att förmoda att han kunde vara sjuk på det ena eller andra sättet. I sådana vändningar låg kanske orsaken till att jag uppfattat hans ord icke såsom förmodanden utan som påståenden. Han hade talat med mig helt mänskligt och icke trott att jag haft något officiellt eller halvofficiellt uppdrag. Hade han trott detta, skulle han självfallet ha tillkallat en tolk som hade fått skriva ned vad som sades. Jag hade missförstått hans dåliga tyska. Han ville försäkra mig att han inte hade någon anledning att säga något som han inte visste, d. v. s. det som tillskrevs honom av mig. Alla i Sovjetunionen kände väl till att han icke haft något att göra med krigsfångar. Jag hade under samtalet 1961 bett honom tala om Wallenberg med Chrustjov, varvid han förnekat att han var dennes läkare. Jag hade då frågat vem jag skulle vända mig till. Han hade rekommenderat utrikesministeriet. I slutet av samtalet och mot bakgrunden av alla de uppgifter som jag framfört, hade han sagt till mig att den omfrågade troligen var död.

Under det fortsatta meningsutbytet förnekade jag att jag haft ett officiellt eller halvofficiellt uppdrag utan talat med honom som privatperson. Jag upprepade vidare att han vid vårt *första* samtal i denna fråga i *januari* 1961 sagt sig känna till fallet och känna till att Wallenberg var svårt sjuk. Jag underströk att det var vid vårt *andra* samtal i *mars* 1961 som han hade påstått sig icke tidigare ha känt till fallet. Min sagesman bemötte mig ånyo med förklaringen, att han aldrig haft med Wallenberg att göra och aldrig hört något om honom före samtalet med mig. Han upprepade att ett missförstånd måste ha uppkommit på grund av hans dåliga tyska, vartill jag genmälde, att jag varit på spänn och hört noga på och alltid förstått hans tyska väl. På båda sidor återkom vi därefter gång efter annan i olika former till dessa ståndpunkter. I slutet av diskussionen påpekade jag ånyo att den redogörelse, som min sagesman lämnat, överensstämde med det samtal vi hade i mars 1961, två månader efter det första samtalet. Min sagesman sade att detta var riktigt, men av hans yttrande fram-

51

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

gick att han inte tycktes anse detta vara av någon betydelse. I detta sammanhang hänvisade jag även till vad som förevarit på det officiella planet mellan de båda samtalen.

Samtalet utmynnade i en avslutande förklaring av min sagesman, att han ansåg frågan vara slutdiskuterad mellan oss och att vi inte kommit till det resultat som någon av oss önskade. Härtill förklarade jag, att jag ej heller trodde att vi kunde komma längre utan att ut-saga stod mot utsaga.

52

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

ROGER WALLENBERG

Pris 5 kronor

AKTIEBOLAGET
E. FRITZES HOVBOKHANDEL
I DISTRIBUTION

DECLASSIFIED Authority
NND 947008

SECRET

DOCUMENT TRANSFER AND CROSS REFERENCE

SUBJECT OF DOCUMENT	DOCUMENT IDENTIFICATION
	1. FILE NO.
	3. DISPATCH OR SOURCE DOC. SYMBOL NO. / 4. DATE
	5. SOURCE CRYPTONYM / 6. DATE OF INFO. / 7. EVALUATION
8. ANALYST / 9. DATE PROCESSED	10. DISSEMINATED IN / 11. DATE

DOCUMENT DISPOSITION

12. CROSS REFERRED TO THIS FILE	13. TRANSFERRED TO 01 FILE NO.

PERTINENT INFORMATION

14.

WALLENBERG, RAOUL
201-005925
SEX M DOB ?

100-006-139/04
CD -00691
19 NOV 65
A01 P1

CIT ?
CCC ?
PP 20, 30, 31.
SUBJ NAME APPEARS IN EIN SCHWETZER ERLERBT DIE SOVIET UNION BY EMIL BRUGGER.

R 6511302125

FILE IN 201-

15. FILE THIS FORM IN FILE NO. ▷

FORM 0-87 867 USE PREVIOUS EDITIONS.

SECRET

(7-00)

54

DECLASSIFIED Authority
NND 947008